

REDACȚIA
și ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferenc-utca 35.

Articole și corespondențe pentru publicare se trimit redacției.

Concure, inserțiuni și taxele de abonament se trimit administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

ABONAMENTUL:
Pe un an 10 coroane.
Pe jum. an 5 coroane

Pentru România și străinătate:

Pe un an 14 franci.
Pe jum. an 7 franci.

—
Telefon pentru oras și comitat Nr. 266.

Consistorul eparhial din Oradea-mare.*)

Una din chestiunile cele mai importante, de care s'a ocupat Sinodul eparhial din Arad, în trunit zilele trecute, a fost fără îndoială lămurirea și precizarea situației de drept a Consistorului dela Orade, în organismul provinciei noastre mitropolitane, și în special, a raportului său față de episcopul diecezan și Consistorul eparhial dela Arad.

Pentru cei inițiați și bine cunoscători ai organizației noastre bisericești chestiunea aceasta apare din capul locului, pe cât de simplă, pe atât de limpede. Statutul organic adevărat, că este scurt și laconic, dar clar și hotărât în punctul acesta. Tot atât de precis este și concluzul congresual Nr. 90 din 1903. Știindu-le acestea cu drept cuvânt se poate cineva întreba: cum ajunge chestiunea poziției de drept a Consistorului dela Orade să mai formeze obiect de discuție acum, după aproape cinci decenii de viață constituțională, câtă vreme poziția aceasta este deja determinată în legea fundamentală a bisericii noastre?

După rezonamentul acesta se pare în adevăr, că o discuție asupra chestiunii ar fi de prisos.

Faptul este însă, că practica vieții bisericești administrative, sub raportul chestiunii, ce ne preocupă, nu s'a conformat, ci dimpotrivă s'a abătut, în cursul timpului, și a deviat, în unele privințe, dela litera și spiritul normelor legale. Felurite împrejurări, — asupra cărora nu putem inzista zici — au contribuit ca cercurile bisericești dela cârma diecezei Aradului să privească Consistorul dela Orade și după inaugurarea erei constituționale prin aceeaș prizină, ca înainte de anul 1868; să-l conzidere adecă de o simplă sucursală sau *expozitură pentru părțile bihorene a Consistorului dela Arad*. În consecință vicarul episcopesc dela Orade era — și din partea unor factori este și

astăzi — conziderat ca *locfiitorul sau substitutul episcopului diecezan al aradului*, care în calitatea de cap încoronat al întregii eparhii se conzideră și de »președinte natural« al Consistorului dela Orade.

Concepția aceasta a dat naștere unei practice administrative, care înfațișă Consistorul dela Orade ca organ subordonat și dependent de episcopul și Consistorul dela Arad. Nici tratamentul, ce se aplica și nici chiar terminologia oficială, ce se întrebuintă față de Consistorul din Orade nu corăspundea poziției create de constituție acestei înalte corporațiuni și relațiunii precizate în concluzul congresual amintit. Nu odată i-s'a contestat Consistorului din Orade chiar dreptul de a sta în corespondență imediată cu forurile superioare, în special cu guvernul țării. Iar tendențele legitime de emancipare și neafăr-nare ale Consistorului acestuia în afacerile avizate exclusiv la competența sa erau calificate drept hiperzel nejustificat și erau de-adreptul perhorrescate din partea factorilor bisericești, cari — obișnuiți cu practica veche — reprezentau punctul de vedere contrar.

Aceste două concepții contrare, aceste două puncte de vedere diametral opuse s'au întâlnit în cursul desbaterilor sinodului dela Arad, care își propusese să reguleze raportul din chestiune prin un »normativ special«.

Chestiunea n'a putut primi încă o soluție definitivă. Ea a provocat însă o discuție și un schimb de vorbe, care au avut darul să răsune în întreagă mitropolie, împrumutând astfel chestiunii o *notă de actualitate* și de viu interes pentru toate cercurile noastre bisericești.

Suntem de credința, că mulți din cei, cari poartă interes curat față de problemele superioare ale vieții și organizației noastre bisericești ar dori să cunoască mai deaproape afacerea de sub întrebare, ca să-și poată construi o judecată sigură și obiectivă asupra faptului dela ordinea zilei. Aceasta cu atât mai ales, cu cât informațiunile organelor de publicitate nu numai, că nu aruncă lumină asupra argumentației în jûrul căreia s'a învățit polemica din sinod, ci prin laconismul lor sunt potrivite a da anză la felurite

*) Lumea a rămas în presupunerea că ar subversa contraversă personală între P. S. S. D. episcop diecezan și P. C. S. D. vicar episcopesc și prezident al Consistorului orădan. Pentru delăturarea acestei presupuneri neîntemeiate dăm cuvântul părintelui asesor referent bisericesc din Oradea-mare prin care se face lumină, că e vorba numai de păreri principiare cari n'au nimic cu raporturile personale, fără a prejudica prin aceasta punctul de vedere reprezentat de Consistorul din Arad. Red.

comentarii unilaterale și izvorâte din criterii curat subiective.

Iată motivele și considerațiunile de ordin principiar, cari ne determină să ne ocupăm cu chestiunea și la acest loc, de unde mai ușor poate ajunge la cunoștința factorilor și cercurilor noastre bisericești. Vom prezenta deci, în linii generale, relațiunea de drept dintre episcopul diecezan al Aradului și dintre Consistorul eparhial respective vicarul episcopesc dela Orade, exprimând firește punctul de vedere principiar, pe care îl reprezentăm, în chestiunea aceasta, noi, cei dela Consistorul orădan.

* *

Pozițiunea de drept a vicarului episcopesc din Orade, în organismul bisericii noastre autonome, după părerea noastră, este determinată de însăși pozițiunea, ce o ocupă în acest organism, Consistorul nostru eparhial, al cărui prezident este vicarul episcopesc.

Se știe, că prin punerea în practică a statutului organic deodată cu organizarea și constituirea Consistorului diecezan al Aradului s'a menținut și s'a reorganizat și Consistorul eparhial din Orade, care după mărturiile, istorice exista și funcționă deja de pe la anul 1792. Susținerea Consistorului dela Orade era reclamată imperios, în prima linie, de estenziunea teritorială și de situațiunea topografică a eparhiei Aradului. De altă parte s'a avut în vedere intențiunea marelui Șaguna și perspectivele, întemeiate pe dreptul istoric, cu privire la *reînființarea vechei episcopii ortodoxe de Oradea mare*, care a esistat până la sfârșitul veacului al XVII-lea.

Primind sub iurisdicțiunea sa clerul și poporul dreptcredincios de pe teritoriul comitatelor Bihor, Hajdu și Jász-Nagykunszolnok și înzestrându-se cu toate atribuțiunile cuvenite unui suprem for bisericesc, Consistorul dela Orade a fost așezat dela început în raport de coordinațiune față de Consistorul din Arad. Aceasta o pretindea, după natura lucrului, însuși spiritul constituțional depus în organismul bisericii noastre.

Statutul organic la §-ul 142 asigură Consistorului dela Orade toate drepturile și atribuțiunile prevăzute în §§-ii 110—142 ai aceluiaș statut, pentru celelalte Consistoare eparhiale din metropolie.

Iar concluzul congresual Nr. 90 din 1903 determină în mod și mai expresiv corelațiunea dintre Consistoriile dela Arad și Oradea-mare, accentuând categoric, că consistorul dela Orade este coordonat, iar nu subordonat celui din Arad.

În sfârșit regulamentul pentru afacerile interne ale celor două consistorii din eparhia Aradului, la §-ul 6 normează, că: »președintele Consistorului diecezan este episcopul, respective

la consistorul din Oradea-mare vicarul episcopesc, instituit conform concluzului sinodal Nr. 98 din 1870.

Privită deci în lumina legii fundamentale și a dispozițiunilor normative aduse din partea forurilor legislative ale bisericii, situația de drept a Consistorului dela Orade apare destul de lămurită și bineprecizată.

Importanța chestiunii ne impune însă datorița să cercetăm mai deaproape criteriile și considerațiunile de ordin principiar, din cari au emanat normele de mai sus și pe cari se sprijinește și punctul nostru de vedere.

Gh. Tulbure.

Constituția

bisericii gr. or. române din Ungaria și Transilvania.

de Ioan A. de Preda.

Însfârșit tot s'a aflat un om care și-a luat osteneala de a face un studiu asupra statutului organic și a cuprinde într'un comentar rezultatul acestui studiu asupra statutului organic. Studiul aceasta al dlui Ioan A. de Preda avocat și fiscal arhidiecezan gr. or. rom. din Sibiu, a apărut în tipografia arhidiecezană din Sibiu sub titlul de sus, unde se află de vânzare cu prețul de 2 coroane plus 20 fileri porto, dar se află și la librăria noastră din Arad.

Autorul comentează singuraticii §§-ii din statutul organic și-l întregeste cu concluzele și normele emantate din acei §§-i și prin aceasta dă în mâna cetitorului un prețios manuductor în labirintul concluzelor aduse de corporațiunile noastre bisericești.

Nici până acum n'a lipsit tendința de atare comentar, dar aceasta tendință n'a ajuns la un studiu sistematic, ce ar fi întărit temelia statutului organic și l'ar fi făcut mai capabil de o intensivă consolidare a organismului nostru bisericesc. Nici studiul dlui Preda n'are pretenția de a fi desăvârșit, dar a dat dovadă despre necesitatea unui studiu sistematic, dovadă interesul mare cu care este întâmpinată aceasta carte prețutindenea. Suntem siguri că din acest interes va răsări dezvoltarea studiului asupra statutului organic. Părintele Dr. I. Lupaș a vizat deja din incidentul apariției acestei cărți la mai multă îngrijire a propunerii statutului organic în seminarele noastre și la îngrijirea consistorului metropolitan de tipărirea unui comentar complet a statutului organic, complet cu toate dispozițiile emantate din el.

Generația mai veche care așa zicând a crescut în viața constituțională mai poate urmări din me-

morie firul dezvoltării vieții constituționale, dar generația tineră care este chemată a reprezenta în viitor biserica în corporațiunile noastre bisericești, întră desorientată în acele corporațiuni și de aici provin și vor proveni și mai multe poticneli și zăpăceli în viața constituțională. În lipsa acestei aprofundări în spiritul statutului organic. Suntem amenințați a eși din domeniul principiilor conducătoare a vieții constituționale depuse în statutul organic și a cădea în o primejdioasă cazuistică, care face spărtură în biserică.

Recomandăm aceasta carte în atențiunea preoției și învățătorimei noastre și în deosebi a membrilor corporațiunilor noastre bisericești, ca să meargă orientați în corporațiunile acele unde alegătorii îi trimit să reprezinte cele mai sfinte interese ale lor.

Programa examenelor.

dela inst. ped. teol. ort. român din Arad.

I. Despărțământul pedagogic.

1. Luni, 5/18 maiu se sistează prelegerile în c. IV pedagogic.

2. Joi, 8/21 maiu ora 8—12 a. m. c. IV examen scripturistic din matematică; d. a. ora 3—7 din limba germană.

3. Vineri, 9/22 maiu ora 8—12 a. m. lucrările candidaților privațiști din desen și caligrafie; d. a. ora 3—5 slojd.

4. Luni, 12/25 maiu ora 8 a. m. Examen oral de curs și de cvalificațiune de curs IV.

5. Luni, 19 maiu, (1 iunie) ora 8—12 a. m. examen final scripturistic de cvalificațiune din limba română.

6. Marți, 20 maiu (2 iunie) ora 8—12 a. m. examen final scripturistic de cvalificațiune din limba maghiară.

7. Joi, 22 maiu (4 iunie) ora 8—12 a. m. examen final scripturistic de cvalificațiune din pedagogic.

8. Joi, 5/18 iunie se sistează prelegerile în c. I, II, III. pedagogic.

9. Luni, 9/22 iunie și zilele următoare examen de curs și de cvalificațiune de curs I, II, III după care urmează examenul final de cvalificațiune învățătorescă.

10. Duminecă, 15/28 iunie încheierea anului școlar.

11. Luni, 16/29 iunie conferință profesorală finală.

Despărțământul teologic.

1. Joi, 29 maiu (11 iunie) se sistează prelegerile.

2. Luni, 2/15 iunie ora 8 a. m. c. III t.

3. Marți, 3/16 iunie ora 8 a. m. c. II t.

4. Miercuri, 4/17 iunie ora 8 a. m. c. I t.

5. Joi, 5/18 iunie ora 8 a. m. privațiști.

6. Duminecă, 15/28 iunie încheierea anului școlar.

7. Luni, 16/29 iunie ora 8 a. m. conferința profesorală finală.

Direcțiunea.

Protocol

despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza gr.-or. română a Aradului, ținute în sesiunea ordinară a anului 1914.

Ședința III.

ținută la 15/28 aprilie 1913, la orele 10¹/₂ a. m.

Președinte: P. S. Sa Domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp. Notar: Dr. Teodor Papp.

Nr. 45. Prezidiul prezintă cererea comunei bisericești Voivodeni, pentru admiterea unei colecte în scopul acoperirii speselor avute cu edificarea școlii de acolo.

Se predă comisiunii petiționare.

Nr. 46. La ordinea zilei urmează referada comisiunii verificătoare asupra alegerii de deputați în cercul Aradului, atăcate la timpul său cu protest. Raportor: Andreiu Horvath. Se cetește raportul Consistorului din Arad Nr. 2789 din 1913, în senzul căruia, considerându-se protestul de revocat

Sinodul verifică alegerea deputaților mireni Iosif Moldovan și Dr. Iustin Marșieu.

Nr. 47. Urmează referada asupra alegerii deputatului Dr. Sever Ispravnic, din cercul Giula, în locul răp. Dr. Nicolau Oncu. Comisiunea aflând actele în regulă și fără protest, propune și

Sinodul verifică alegerea deputatului mirean Dr. Sever Ispravnic.

Nr. 48. Urmează referada comisiunii școlare, asupra raportului general al senatului școlar dela Consistorul din Arad. Raportor: Iuliu Groșorean.

Cetindu-se raportul

Se ia spre știre în general, și se decide tipărirea lui ca adnex la protocol sub lit. F.

Fiind timpul înaintat și anunțându-se ședința proximă pe mâine în 16/29 aprilie la orele 9 a. m., când va urmă la ordinea zilei continuarea referadei comisiunilor, ședința se ridică la orele 12 a. m.

Acest protocol s'a cetit și autenticat în ședința V. ținută la 16/29 aprilie 1913.

Ioan I. Papp,
episcop-președinte.

Dr. Teodor Pap,
notar.

Ședința IV.

ținută la 16/29 aprilie 1914, orele 9 din zi.

Președinte: P. S. Sa Domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp. Notar: Dr. Nicolae Regman.

Nr. 49. Se cetește protocolul ședinței a II-a, și

Se autentică.

Nr. 50. Președintele prezintă cererea parohiei Sântandraș, în meritul admiterii unei colecte în scopul rezidirei școlii sale.

Se predă comisiunii petiționare.

Nr. 51. Răspunsul P. S. Sale Domnului Episcop diecezan la concluzul sinodal Nr. 63/1913 în chestiunea raportului de drept față cu Consistorul eparhial gr. ort. rom. din Oradea-mare și față cu vicariul episcopesc.

Se predă comisiunii organizatoare.

Nr. 52. Deputatul Dr. Gh. Popa face următoarea propunere: „În conziderare, că nici regulamentul pentru alegerile de deputați sinodali, nici regulamentul afacerilor interne nu conține dispozițiuni în direcțiunea aceea, ca protestatorii cutărei alegeri să fie obligați a anticipa speșele de cercetare, cari eventual s'ar ordona ori s'a ordonat prin sinodul eparhial, Sinodul — în scopul de a asigura curățenia alegerilor și libera exerciere a drepturilor garantate tuturor membrilor sinoadelor parohiale prin legea fundamentală a bisericii noastre — enunță: că nici remediul de protest normat prin §-ul 57 al Regulamentului afacerilor interne, nici efectuarea cercetării ordinate prin sinod, pentru viitor nu se pot face pendent de la anticiparea prin protestatori a speselor de investigare”.

Se predă comisiunii organizatoare.

Nr. 53. În conformitate cu ordinea de zi, urmează referada comisiunii organizatoare asupra raportului general al Consistorului plenar din Arad pe anul 1913. Raportor: Petru Truția. Cetindu-se raportul, la propunerea comisiunii,

Se ia în general la cunoștință și se dispune tipărirea lui ca adnex la protocol sub litera G.

Nr. 54. În special pentru trecerea din viață a fostului deputat sinodal Dr. Nicolae Oncu.

Sinodul își exprimă condoleanța prin sculare.

Nr. 55. Privitor la punctul 3 din raport, unde se amintește activitatea specială a protoprezbiterilor,

Sinodul avizează Consistorul, ca în raportul său general să raporteze pe viitor detaiat despre activitatea dezvoltată de oficiile, comitetele, sinoadele și epitropiile protoprezviterale spre a se putea constata și controla activitatea acestor organe. Tot odată se avizează Consistorul, a lua toate dispozițiile posibile și a îndemna organele protoprezviterale, să dezvoalte mai multă energie în scopul sporirii fondurilor protoprezviterale.

Nr. 56. Referitor la sistemizarea încă alor 2 posturi de referenți ordinari — unul pentru senatul școlar și unul pentru senatul episcopesc la acest Consistor, la propunerea comisiunii

Sinodul încuviințează sistemizarea propusă de Consistorul din Arad, și-l avizează pe acesta, ca și până la deplinirea prin alegerea urmândă la sesiunea procimă sinodală, să aplice în mod provizor la senatul episcopesc o persoană corăspunzătoare, cu dotația regulamentară, iar în cât pentru senatul de școale, după ce numărul asesorilor în senat este complet, să reguleze salariul revizorului școlar tot în senzul normelor în vigoare.

Nr. 57. La raportul general al Consistorului din Arad, deputatul Petru Ionașiu face propunerea: Sinodul avizează Consistorul din Arad, ca despre activitatea organelor dela administrația cassei consistoriale, să raporteze în raportul general al Consistorului ca senat episcopesc al cărui organe sunt, pentru că raportul general al Consistorului plenar nu are să se ocupe cu aceasta afacere.

Propunerea se primește și se ridică la valoare de concluz.

Nr. 58. Acelaș raportor cetește raportul general al Consistorului plenar din Oradea-mare pe anul 1913, care, la propunerea comisiunii

Se ia în general la cunoștință și se decide tipărirea lui ca adnex la protocol sub litera H.

Nr. 59. În special

Se avizează Consistorul din Oradea-mare, ca pe sesiunea sinodală viitoare să satisfacă dispoziției din punctul c) al concluzului sinodal Nr. 11/1813, referitor la înaintarea datelor despre constatarea necesității îndeplinirii posturilor de asessori ordinari la senatul școlar și cel episcopesc dela acel Consistor.

Nr. 60. Referitor la organizarea conferințelor protoprezviterale

Sinodul ia la cunoștință organizarea acestor conferințe și recomandă, ca între problemele luândă în programa de discuțiune, locul principal să-l ocupe educațiunea morală-religioasă a tineretului.

Nr. 61. În ce privește activitatea singuraticelor officii protoprezviterale

Se avizează Consistorul din Oradea-mare, ca în viitor, în raportul său general să prezinte date detaiate asupra activității dezvoltate de oficiile, comitetele, sinoadele și epitropiile protoprezviterale spre a se putea constata și controla activitatea acestor organe.

Totodată se invită Consistorul, să înainteze la sesiunea viitoare sinodală un raport detaiat despre

modul, cum se administrează singuraticile fonduri protoprezviterale, din ce constau acele și întru cât și prin ce sunt asigurate și întru cât nu?

Nr. 62. În urma raportului special al Consistorului din Arad Nr. 7301 referitor la aplicarea și dotarea canceliștilor protoprezviterali,

Sinodul enunță, că începând cu anul 1914, sinoadele protopopești sunt îndreptățite, ca suma de 400 cor. introdusă deja de timp îndelungat pentru ajustarea și prevederea cancelariei protopopești, să — o poată urca până la suma de 700 coroane, susținându-se dreptul ambelor Consistoare, de a aproba concluzele în chestie a-le sinoadelor protopopești, ori a reduce sumele votate, după împrejurările materiale a-le comunelor tractului protopopesec.

Nr. 63. Referitor la rugarea mai multor credincioși din parohia Fabricul-Timișorii, pentru conferirea unui împrumut ipotecar, și participarea la eventuala licitație ce s'ar ordina asupra realităților acelei comune bisericești, comisiunea organizatoare propune: „Rugarea mai multor credincioși ai bisericii noastre din Fabricul-Timișorii pentru un împrumut ipotecar, se transpune Consistorului din Arad cu autorizarea, ca în cadrul Regulamentului pentru acordarea de împrumuturi ipotecare, să poată acorda comunei bisericești din Fabricul-Timișorii un împrumut cu acoperemânt deplin și peste 50.000 cor., iar despre cele îndeplinite a raportă sesiunii proxime.

Față cu aceasta propunere, deputatul Emanuil Ungurean face contrapropunerea următoare: „Rugarea credincioșilor din Timișoara-Fabric, pentru acordarea unui împrumut ipotecar, se transpune Consistorului spre afacere competentă cu autorizarea ca, cu abatere dela Regulamentul existent, să poată vota comunei bisericești gr. or. rom. din Fabricul-Timișorii un împrumut ipotecar și peste 50.000 cor. și anume până la 50% a valorii reale a realităților oferite și acceptabile de ipotecă.

Totodată să autorizează Consistorul, ca în cazul când ar veni realitățile comunei bisericești la licitație, să poată participa, oferind preț de cumpărare până la o sumă, pe care o va afla convenabilă atât intereselor fondurilor diecezane cât și a parohiei“.

După o desbatere mai îndelungată, constatându-se, că aceasta afacere are să fie supusă deliberării cu vot nominal, președintele sinodului, întemeiat pe dispoziția §-lui 51 din Regulamentul afacerilor interne, stabilește modul votării astfel: că cei ce vor vota pentru aceasta contrapropunere să se pronunțe cu „da“ — iar cari vor fi contra iei, să se pronunțe cu „nu“.

Astfel precizată afacerea, se face apel nominal, la care pentru contrapropunerea depu-

tatului E. Ungurean au votat cu „da“ următorii deputați: Dr. Gheorghe Adam, Petru Băran, Vasilie Beleş, Dr. Aurel Cioban, Dr. Gavril Cosma, Ioan Georgia, I. Groșorean, Augustin Hamsea, Petru Ionaș, Cornel Lazar, Dr. Iustin Marșieu, Iosif Moldovan, Ioan Oprea, Mihaiu Păcățian, Dr. G. Popovici, Nicolae Rocsin, Emanuil Ungurean și Nicolae Zigre, iar cu „nu“ deci contra acestei propuneri au votat următorii deputați: Alexandru Muntean, D. Muscan, Dr. Sever Ispravnic, Dr. N. Oprean, Dr. Gh. Popa, Gheorghe Popoviciu, Vasilie Sala, Axentie Secula, Petru Serb, Sava Raicu, Dr. N. Regman, Dr. G. Rocsin, Silviu Rocsin, Petru Truția, Dr. Cornel Ardelean, Dr. Atanasiu Brădean, Procopiu Givulescu, Andreiu Horvath, Dr. Aurel Lazar, M. Lucuța și Vasilie Mangra.

Constatându-se astfel, că pentru contrapropunerea deputatului E. Ungurean au votat 19 cu *da*, iar 21 cu *nu*, se ridică la valoare de concluz propunerea comisiunii în următorul text:

Rugarea mai multor credincioși ai bisericii noastre din Fabricul-Timișorii pentru un împrumut ipotecar, se transpune Consistorului din Arad în competență afacere, îndreptățindu-se acest Consistor, ca în cadrul Regulamentului pentru acordarea de împrumuturi ipotecare, să poată acorda comunei bisericești din Fabricul-Timișorii, un împrumut cu acoperemânt deplin și peste 50.000 cor., iar despre cele îndeplinite a raportă sesiunii proxime.

Fiind timpul înaintat se anunță ședința următoare pe azi 16/29 aprilie la orele 4 p. m.

Acest protocol s'a cetit și verificat în ședința a șaptea, ținută la 17/30 aprilie 1914.

Ioan I. Papp,
Episcop-președinte.

Dr. N. Regman,
notar.

Ședința V.

ținută la 16/29 aprilie 1914, orele 4 din zi.

Președinte: P. S. S. Dl Episcop Ioan I. Papp
Notar: Dr. Nicolae Regman.

Nr. 64. Se cetește protocolul ședinței a treia și

Se autentică.

Nr. 65. Urmează la ordinea de zi referada comisiunii școlare asupra raportului general al conzistorului din Arad ca senat școlar. Raportor: Iuliu Groșorean. După ce acest raport s'a cetit în ședința a treia, Nr. 48. când în general s'a luat la cunoștință, se trece la desbaterea specială precum urmează:

Nr. 66. Pentru trecerea din viață a eruditului fost profesor Dr. Petru Pipos

Sinodul își exprimă condolențele prin sculare.

Nr. 67. Cu privire la punctul 4 a-1 acestui raport general și în legătură cu raportul special al Consistorului din Arad ca senat școlar cu Nr. 2266/1914, relativ la vizitarea școalelor prin revizorul școlar,

Sinodul invită Conzistorul a lua în viitor dispoziții, ca revizorul școlar să nu fie reținut dela vizitarea școalelor, prin rezolvarea actelor de birou.

Nr. 68. Raportul special al aceluiaș senat dela Conzistorul din Arad, de sub Nr. 1042 din 1914, că referentul său școlar nu are lipsă de ajutor

Se ia la cunoștință.

Nr. 69. Urmează la referadă raportul special al aceluiaș senat cu Nr. 1207/1914 referitor la ținerea examenului special cu elevii clasei a VI. dela școalele primare confesionale.

Sinodul ia la cunoștință demersurile făcute de Conzistor cu privire la aceasta afacere.

Nr. 70. Raportul special al aceluiaș Conzistor Nr. 7202/1913 privitor la mersul didactic al învățământului primar,

Se ia în general la cunoștință, iar pentru a ține învățătorii în curent cu progresul pedagogiei moderne și pentru înmulțirea cunoștințelor lor speciale, Sinodul însărcinează Conzistorul a introduce cursuri didactice de vară, cerând în acest scop ajutor material din partea Statului.

Nr. 71. Raportul special al aceluiaș Conzistor de sub Nr. 1750/1914 relativ la demersurile luate pentru aducerea în stare corăspunzătoare a școalelor excepționate,

Se ia în general și în special la cunoștință, și se invită Conzistorul: să întrevină și pe mai departe pe lângă organele parohiale, în scopul înlăturării scăderilor constatate la edificiile și ajustarea școalelor submanuate.

Nr. 72. Cu privire la raportul special al aceluiaș Conzistor Nr. 2235/1914, în chestia îndeplinirii posturilor vacante de învățător,

Sinodul invită Conzistorul a urca bugetul pentru ajutorarea elevilor preparandiali; a execută concluzul sinodal de sub Nr. 30/1913, prin care clericii îndreptățiți, sunt obligați a face examen de cvalificațiune învățătorească; a întrevini la înaltul Guvern, ca pe baza constatării lipsei de învățători, documentate prin consemnarea prezentată, să admită cvalificarea de învățătoare pe cale privată și până la eventuala înființare a preparandiei de fete; să ceară dela înaltul Guvern și admiterea de a se institui în mod provizor la posturile lipsite de învățători și preoții din localitate și toți absolvenții de teologie. Asemenea să invită Conzistorul a introduce și învățători ambulanti. Iar în ce privește partea materială a școalelor, sinodul însărcinează ambele Conzistorii, a face din caz în caz demersuri la Guvern, pentru întregirea dotațiunii învățătorești în toate comunele, unde întregirea nu se poate face din puterile proprii ale parohiilor, din cauza sărăciei acelora.

Nr. 73. Cu considerare la raportul special al aceluiaș Conzistor cu Nr. 2121/1914,

referitor la înființarea unui institut pedagogic pentru învățătoare, comisiunea propune: „Sinodul simte necezitatea înființării institutului pedagogic de fete, și invită Conzistorul a intra în pertractare în aceasta afacere cu Conzistoriile din celelalte dieceze precum și cu Guvernul“.

Față de aceasta propunere, deputatul Nicolae Zigre face următoarea contra propunere: „Sinodul se învoiește a înființa o preparandie de fete confesională gr.-or. română în comuniune cu celelalte dieceze din metropolie, în scopul acesta se angajează a suportă a treia parte din spesele înființării și susținerii acelei pedagogii de fete, totodată fixează locul în Arad pentru înființândul institut. Executarea și aranjarea se conrede Conzistorului din Arad în acord cu celelalte Conzistorii“.

Punându-se aceasta contrapropunere la vot, cade și se enunță ca concluz propunerea comisiunei în textul următor: „Sinodul simte necezitatea înființării institutului pedagogic de fete, și invită Conzistorul a intra în pertractare în aceasta afacere cu Conzistoriile din celelalte dieceze precum și cu Guvernul“.

Nr. 74. În legătură cu raportul Conzistorului din Arad, ca senat școlar, deputatul Sava Raicu face următoarea propunere: „Conziderând timpurile grele în cari și acum ca și în totdeauna, religiunea a fost limanul susținerii noastre propun: ca „Veneratul Conzistor să organizeze catehizările pe bazele cele mai largi posibile prin preoți, și ca acelea să nu fie numai împlinirea formală a datorinței oficiale, ci să fie o reală educație a tinerimii dela toate școlile de pe teritoriul diecezei“.

Propunerea se primește și se ridică la valoarea de concluz.

Nr. 75. Tot în firul raportului aceluiaș Conzistor, deputatul Augustin Hamsea face propunerea: „se avizează Conzistorul din Arad, că în raportul senatului școlar să se arate în țifre frecvențațiunea în școalele noastre elementare, ea sinodul din an în an să se poată convinge, dacă frecventează școala faptice toți elevii și elevele obligate la frecventarea școalei“.

Propunerea se primește și se ridică la valoarea de concluz.

Nr. 76. Urmează raportul general al senatului școlar dela Conzistorul din Oradea-Mare. Raportor Iosif Moldovan.

Cetindu-se raportul,

Se ia în general la cunoștință și se dispune ti-părirea lui ca adnex la protocol sub lit. I).

În special se enunță, ca Înaltul Ministeriu de cult și instrucțiune publică să fie rugat, ca în viitor la aplicarea admoniției față cu școalele noastre confesionale, să binevoiască a se pronunță numai după ascultarea Conzistorului diecezan.

Concluzul acesta să se comunice și celorlalte eparhii pentru a se întreprinde asemenea procedură.

Nr. 77. În legătură cu raportul Conzistorului din Oradea-mare despre pașii luați în cazurile de indiferență constatată la unele organe parohiale față cu școala confesională.

Sinodul aproabă pașii întreprinși de Consistorul din Oradea-mare, și dispune luarea celor mai riguroase măsuri față cu preoții și organele parohiale, cari ar întrelăsa luarea pașilor receruți pentru — ori ar împedeca — susținerea și dezvoltarea școalelor noastre confesionale.

Nr. 78. Cu privire la faptul, că Guvernul însărcinează susținătorii de școale, să solvească după fiecare post învățătoresc, 24 coroane la fondul regnicolar de penziune învățătorească și în cazul, că școala nu este provăzută cu învățător.

Sinodul enunță: să se întrevină pe calea Conzistorului mitropolitan la înaltul Guvern, pentru desărcinarea dela acest obligament a tuturor parohiilor, a căror școală nu funcționează.

Nr. 79. Relativ la propunerea Consistorului din Oradea-mare în meritul manualelor școlare.

Sinodul nu află de necesar a lua dispoziții nouă în aceasta chestie, fiind ea rezolvită prin concluz congresual.

Fiind timpul înaintat se anunță proxima ședință pe 17/30 aprilie 9 ore din zi, când se va continua referada comisiunilor.

Acest protocol s'a cetit și verificat în ședința a șeptea dela 17/30 aprilie 1914.

Joan J. Papp,

Episcop-președinte.

Dr. Nicolae Regman,

notar.

Ședința VI.

ținută la 17/30 aprilie 1914, ora 9 a. m.

Președinte: P. S. Sa Domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp. Notar: Iosif Moldovan.

Nr. 80. Ne fiind gata protocoalele ședințelor premerse,

Autenticarea lor se amână pe ședința proxima.

Nr. 81. Prezidiul prezintă rugarea comunei bisericesti Cojdeni, pentru descrierea reștanței în contribuțiunea de 6 fil.

Se predă comisiunei petiționare.

Nr. 82. Deputatul Mihaiu Lucața face următoarea propunere:

În considerare, că în garnizoana din Arad cei mai mulți ostași sunt români gr.-ort.; în considerare, că unii dintre acești fii ai neamului sunt analfabeți; în considerare, că la aceasta garnizoană s'a pus la cale instruirea ostașilor analfabeți, nu însă în limba lor maternă ci

într'o limbă neînțeleasă de ei; și în considerare, că instruirea făcută în felul acesta e în detrimentul limbii și a culturii neamului, propun: „Sinodul invită Consistoriul, a face demersurile de lipsă la locurile competente, ca instruirea ostașilor români analfabeți să se facă în limba lor maternă, punându-le Consistorul la dispoziție puterile didactice necesare la instruirea acelor analfabeți“.

Dupăce sinodul declară propunerea de urgență și se întră în desbaterea ei, deputatul Petru Ionașiu face amandamentul: „Sinodul enunță totodată, să se facă demersuri la locurile competente, ca să se respecte sărbătorile bisericei noastre și preste tot să se țină cont și de educația religioasă-morală a soldaților de limba și legea noastră românească“; iar deputatul Roman R. Ciorogariu face o nouă propunere:

„Sinodul eparhial roagă pe Exelenția Sa Domnul Mitropolit, se întrevină la ministrul de războiu pentru respectarea sărbătorilor noastre în armată, precum și pentru instituirea preoților militari în proporția contingentului de soldați ce-l dă ființei bisericii ortodoxe române și pentru instruirea alfabetică a acelor în limba lor maternă“.

Punându-se aceasta propunere la vot se primește și enunță ca concluz.

Nr. 83. Comisia organizatoare, prin referentul Nicolau Zigre, arată demersurile luate de Consistoriul din Arad în scopul obținerii ajutorului de stat la întregirea dotației profesorilor dela institutul nostru pedagogic și în scopul ridicării unei sale de gimnastică la acest institut. După cetirea actelor referitoare la obiect, la propunerea comisiunei se enunță ca concluz:

Sinodul, constatând, că condițiile, pe lângă cari ni-se ofere ajutorul dela stat, sunt jignitoare atât pentru organismul institutului nostru confesional cât și pentru autonomia bisericei noastre naționale, nu se află îndemnat a reflecta la ajutorul oferit pe lângă condițiile indicate din partea guvernului, ci, avizează Consistoriul să afle însuși mijloacele trebuincioase atât la regularea dotației profesorilor cât și la ridicarea și instalarea unei sale de gimnastică la institut, având a raportă despre rezultat și a face propunere la Sinodul ordinar din anul următor.

Nr. 84. Tot comisiunea organizatoare raportează asupra propunerii Conzistoriului din Arad, în afacerea proiectului de regulament special, relativ la administrarea fondului diecezan pentru ajutorarea preoției și la propunerea aceleia se enunță ca concluz:

Sinodul restituie Conzistoriului din Arad proiectul prezentat cu însărcinarea ca, atât proiectul cât și propunerile sale, să le comunice și Conzistoriului din Oradea-mare spre a-și putea face observările și propu-

nerile sale, având apoi Conzistoriul din Arad a formulă din nou propunerea în această afacere și a-o înainta Sinodului ordinar următor, împreună cu toate propunerile și observările primite.

Nr. 85. Urmează referada aceleiași comisiuni în chestia de divergență dintre Conzistorul oradan și cel aradan în punctul interpretării și aplicării statutului fondului diecezan pentru ajutorarea preoției diecezane față cu preotul Gheorghe Morarescu din Tinod, care perzându-și vederea a trecut în statul de deficiență cu începere dela 1. ianuarie 1914.

Afacerea o înaintează P. S. Sa Domnul episcop cu provocare la §. 52. din statutele fondului pomenit.

Cetindu-se actele meritorii se constată înainte de toate, că Conzistorul oradan a votat numitului preot un ajutor anual în sumă de 1504 Cor., iar Conzistorul din Arad i-a asemnat la an numai 1128 Cor., deci suma corăspunzătoare clasei parohiei sale, dar cu computarea tuturor anilor de serviciu dela întemeierea fondului; se constată apoi că deși P. S. Sa Domnul episcop diecezan Ioan I. Papp a fost și este pentru votul Conzistorului din Arad, totuși în vederea nenorocirii ce l-a ajuns pre numitul preot, recomandă în raportul său de sub Nr. 2077/914 să i-se mai deie și un ajutor special, din rubrica de caritate.

Pe temeiul acestora, comisiunea propune:

„Sinodul pe temeiul datelor prezentate constată, că suma de 1128 Cor. asemnată de Conzistoriul din Arad ca ajutor preotului neputincios Gheorghe Morarescu, corăspunde datelor de cassă și dispozițiilor normate în statutele fondului.

Având însă în vedere mențiunea fondului stabilită în §. 3. a statutelor, precum și împrejurarea că preotul Gheorghe Morarescu din Tinod, devenit cu desăvârșire incapabil de a putea împlini funcțiuni, — în timp îndelungat a făcut servicii bisericești și în calitate de asessor consistorial: Sinodul din caritate votează numitului preot ca adaus — peste suma ce-i compete și i-s'a asemnat pe temeiul statutelor, — încă un ajutor anual de 300, adică: trei sute cor. cu începerea din 1. ianuarie a. c., astfel ajutorul anual a numitului preot va face suma de 1428 Cor. ce are Conzistoriul din Arad a-o asemna pe partea numitului în ratele normate în rezoluția Conzistorului.

Deputatul Roman R. Ciorogariu face propunerea: „Sinodul acceptează punctul de vedere al Conzistorului din Arad și a P. S. Sale Dlui episcop, dar pe motive umanitare dă îndemnisare Conzistorului din Arad, de a-i urca penzia prin votarea unui ajutor convenabil din motive de caritate“.

După încheierea debaterii, punându-se aceasta propunere la vot cade, și se ridică la valoare de conclud propunerea comisiunii în textul indus mai sus.

Nr. 86. Tot comisiunea organizatoare referază asupra raportului prezentat de Conzistorul din Oradea-mare în afacerea arondării din nou a protopopiatelor și propune, iar Sinodul în unanimitate primește și enunță:

Având în vedere, că Congresul național-bisericesc, prin concluzul normativ din anul 1870, a normat regulile generali, între marginile cărora se pot aronda protopopiatele în întreaga mitropolie, fiind rezervată aprobarea Congresului național, având în vedere, că sunt normate prin concluzul congresual și sinodal și modalitățile regulării cazurilor excepționali; având în vedere că prin concluzul sinodal Nr. 65 din anul 1913, Conzistorele au fost îndrumate, ca cercetând și studiind afacerea și fiind seamă de concluzele congresuale și sinodale privitoare la arondarea generală ce s'a făcut, — atât în privința neceșității, utilității și practicabilității unei noave arondări, cât și în privința modalităților executării acelor și în special cu privire la asigurarea dotației protoprezbiterilor, — să prezinte propuneri motivate și amănunțite, — în sfârșit, având în vedere, că propuneri meritorie întemeiate pe studiarea amănunțită a afacerii se pot face numai pe lângă ascultarea comitetelor și a sinoadelor protoprezbiterali actuali, ca reprezentanțe autoame ale protoprezbiteratelor deja arondate, — planul arondării teritoriale prezentat de Conzistoriul din Oradea-mare, se restituie cu îndrumarea, de a supune afacerea sinoadelor protopopești actuali și apoi a urmă amăsurat îndrumărilor indicate.

Ambele Conzistore să prezinte la sinodul următor propuneri meritorice în toate direcțiunile adecă, atât în privința împărțirii teritoriale cât și în privința regulării și asigurării dotației protoprezbiterilor actuali și acelor ce se vor alege, precum și în privința stabilirii parohiilor protopopești.

Nr. 87. Tot comisiunea organizatoare asupra raportului delegațiunii congresuale propune:

Sinodul luând act de acest raport decide: a se lua și preliminar în buget și pe anul curent pentru acoperirea speselor delegaționali suma de 2000 adică: două mii Cor.

Nr. 88. Comisiunea organizatoare asupra raportului prezentat de Conzistorul din Oradea mare, în chestia cumpărării unei case pe partea aceluia, carea să fie și reședința fiitorului episcop, — propune, iar sinodul primește:

Sinodul invită Conzistorul din Arad a procura din arhivă actele aflătoare prin anii 1881—1882 privitoare la vinderea casei vechi consistoriale și celea ce privesc cumpărarea casei actuale din strada domnească, precum și toate concluzele sinodali relativ la aceasta afacere, având ale prezentă împreună cu toate actele pe lângă părerea sa privitoare la dreptul de proprietate a ambelor case. Iar Conzistorul din Oradea mare să arate Sinodului proxim, dacă a putut câștiga împrumut avantajos și pe lângă ce condiții? ca astfel pe temeiul ambelor rapoarte să poată rezolva chestia dreptului de proprietate contraversată din partea Conzistorului din Oradea mare.